บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา

จากการพัฒนากรุงเทพมหานครมาเป็นลำดับ นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีผลให้กรุงเทพมหานครเกิดความเจริญก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจและสังคม มากกว่าบริเวณอื่นใดของประเทศไทย (อุศนา จันทร์หอม 2523 : 3) ทำให้ประชากรจากภาคต่าง ๆ อพยพเข้าสู่กรุงเทพมหานคร เนื่องจากมีปัจจัยดึงดูด (Pull Factors) อยู่หลายประการ อาทิเช่น เป็นศูนย์กลางการศึกษา การคมนาคมขนส่ง การปกครอง แหล่งงาน เป็นต้น ปัจจัยดึงดูดที่สำคัญอย่างหนึ่งของกรุงเทพมหานคร คือ การที่กรุงเทพมหานครเป็นแหล่งงาน มีโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมาก อันเป็นผลมาจากการพัฒนาความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ (กระทรวงอุตสาหกรรม 2520 : 2)

การศึกษาเกี่ยวกับอุตสาหกรรมเป็นเรื่องที่สลับซับซ้อน ซึ่งสามารถศึกษาได้หลายรูปแบบด้วยกัน รูปแบบหนึ่งที่น่าพิจารณาวิเคราะห์ คือ การใช้ที่ดินทางด้านอุตสาหกรรม เนื่องจากว่าโรงงานอุตสาหกรรมทุกประเภทต้องอาศัยพื้นที่เป็นที่ตั้งสถานประกอบการ และเมื่อตัดสินใจเลือกที่ตั้งโรงงานก็เป็นการลำบากในการโยกย้าย ดังนั้น การเลือกพื้นที่เพื่อใช้เป็นที่ตั้งสถานประกอบการจึงเป็นปัจจัยหลักที่ผู้ประกอบการต้องคำนึงถึง นอกจากนี้ การกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมยังมีผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ การขยายตัวของเมือง และปัญหาสภาพแวดล้อม (อุศนา จันทร์หอม 2525 : 3) ฉะนั้น การใช้ที่ดินทางด้านอุตสาหกรรมจึงเป็นปัญหาที่ควรศึกษา

นอกจากนี้ การศึกษาถึงการใช้ที่ดินด้านอุตสาหกรรมในพื้นที่ขนาดเล็ก เช่น เขต (อำเภอ) จะมีผลต่อการพิจารณาการวางแผนปรับปรุงการใช้ที่ดินภายในเมือง ซึ่งมีอยู่จำกัดให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อประโยชน์ในการควบคุมและวางมาตรการเกี่ยวกับการใช้ที่ดินในระยะยาวให้สัมพันธ์กับการใช้ที่ดินประเภทอื่น ๆ ภายในเขตด้วยกัน ดังนั้น การทำความเข้าใจใน

เรื่องการใช้ที่ดินทางด้านอุตสาหกรรมในพื้นที่โดยทั่วไป การทราบมูลเหตุหรือการตัดสินใจในการเลือกทำเลที่ตั้งของอุตสาหกรรมจะมีประโยชน์โดยตรงต่อการกำหนดเขตอุตสาหกรรม หรือการพัฒนาปรับปรุงย่านอุตสาหกรรมที่มีอยู่ในสภาพที่เหมาะสมต่อไป

เขตพระโขนงเป็นเขตหนึ่งในเขตชั้นกลางของกรุงเทพมหานครเป็นเขตที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินมาก จากข้อมูล สถิติ และผลการศึกษาของสำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย ปี พ.ศ. 2526 พบว่า เขตพระโขนงมีการใช้ที่ดินหลักอยู่ 3 ประเภท คือ ที่ว่าง สวน และทุ่งนา มีพื้นที่ 100.025 ตารางกิโลเมตร ที่พักอาศัยมีพื้นที่ 32.481 ตารางกิโลเมตร และอุตสาหกรรม มีพื้นที่ 4.628 ตารางกิโลเมตร ซึ่งสอดคล้องกับสถิติของกรมโรงงาน กระทรวงอุตสาหกรรม ในปีเดียวกัน ที่แสดงให้เห็นถึงเขตพระโขนงมีจำนวนโรงงานประมาณ 2,400 แห่ง ซึ่งนับว่ามากเป็นอันดับ 2 ของกรุงเทพมหานคร โดยที่อันดับ 1 คือ เขตยานนาวา มีโรงงานประมาณ 2,500 แห่ง จากลักษณะดังกล่าว ทำให้ผู้ศึกษาสนใจที่จะศึกษาถึงรูปแบบของการกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม และทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัจจัยซึ่งจะทำให้อุตสาหกรรมรวมกันอยู่ในทำเลหนึ่ง (Localisation) อันอาจจะมีประโยชน์ต่อการกำหนดแหล่งหรือย่านอุตสาหกรรม (Zoning) ตลอดจนควบคุมสภาวะแวดล้อมในแหล่งอุตสาหกรรมอีกด้วย

1.2 <u>วัตถุประสงค์ของการศึกษา</u>

1. ศึกษาที่ตั้งและรูปแบบ (Pattern) ของโรงงานอุตสาหกรรมในเขตพระโขนง
2. วิเคราะห์องค์ประกอบและโครงสร้างอุตสาหกรรมหลักที่มีอยู่ในเขตพระโขนง โดยศึกษาจากประเภทและปริมาณของโรงงาน
3. ศึกษาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของจำนวนโรงงานอุตสาหกรรม ระหว่างปี พ.ศ. 2516 - 2528 เพื่อดูแนวโน้มการขยายตัวของอุตสาหกรรม
4. ศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกทำเลที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในเขตพระโขนง
5. ศึกษาด้านพฤติกรรมของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมว่ามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ตลอดจนการตัดสินใจต่อการเลือกที่ตั้ง ได้มากน้อยเพียงใด

6. ศึกษาแนวทางในการปรับปรุง หรือพัฒนาอุตสาหกรรมในเขตพระโขนงให้สอดคล้องและเหมาะสมกับการใช้ที่ดินโดยรอบ

1.3 ขอบเขตการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตที่เป็นพื้นที่ทางกายภาพ

เขตพระโขนงมีพื้นที่ทั้งสิ้น 143.559 ตารางกิโลเมตร แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 9 แขวง ได้แก่

1. แขวงคลองเตย
2. แขวงคลองตัน
3. แขวงพระโขนง
4. แขวงบางนา
5. แขวงบางจาก
6. แขวงสวนหลวง
7. แขวงหนองบอน
8. แขวงประเวศ
9. แขวงดอกไม้

สำหรับ อาณาเขตติดต่อ มีดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อ เขตห้วยขวาง เขตบางกะปิ
ทิศตะวันออก ติดต่อ เขตลาดกระบัง
ทิศตะวันตก ติดต่อ เขตปทุมวัน เขตยานนาวา
ทิศใต้ ติดต่อ เขตยานนาวา

1.3.2 ขอบเขตที่เป็นเนื้อหาการศึกษา

ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาการเลือกทำเลที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในเขตพระโขนง ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2516 - 2528 โดยทำการศึกษาเปรียบเทียบ การเปลี่ยนแปลง

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในเขตพระโขนง

แสดง : **พื้นที่ศึกษาทางกายภาพ**

เส้นแบ่งจังหวัด

เส้นแบ่งเขต

เส้นแบ่งแขวง

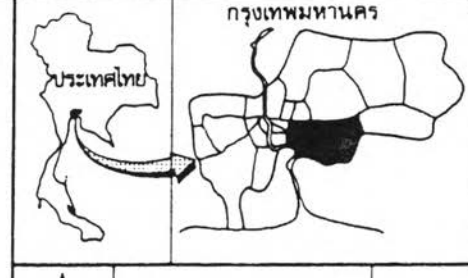

มาตราส่วน
กิโลเมตร
1 0 1 2

แผนที่ 1.1

ที่มา : กองผังเมือง กระทรวงมหาดไทย

ของจำนวนโรงงานและแรงงาน ในทุกช่วง 5 ปี คือ พ.ศ. 2516 - พ.ศ. 2520 พ.ศ. 2520 - พ.ศ. 2524 และ พ.ศ. 2524 - พ.ศ. 2528

นอกจากนี้ ยังได้กำหนดขนาดของโรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้ในการศึกษาจากจำนวนแรงงาน โดยจะทำการศึกษาเฉพาะโรงงานที่มีจำนวนแรงงานตั้งแต่ 7 คนขึ้นไปเท่านั้น และจะไม่ทำการศึกษาโรงงานอุตสาหกรรมของรัฐและรัฐวิสาหกิจ สำหรับเหตุผลในการเลือกขนาดของโรงงานในการศึกษา เนื่องจากว่า โรงงานอุตสาหกรรมที่มีจำนวนแรงงานต่ำกว่า 7 คนนั้น กรมโรงงานไม่รับจดทะเบียนประกอบการอุตสาหกรรม ประกอบกับโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านี้ เป็นโรงงานซึ่งอยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่นอนของสภาวะทางเศรษฐกิจ จึงเป็นการยากแก่การนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการคาดการณ์ในอนาคต ส่วนโรงงานอุตสาหกรรมของรัฐและรัฐวิสาหกิจนั้น การเลือกทำเลที่ตั้งโรงงานอาจมีวัตถุประสงค์ในการประกอบอุตสาหกรรมที่แตกต่างไปจากของเอกชน โดยที่อาจจะมีแรงผลักดันมาจากทางการเมืองมากกว่าทางปัญหาจากด้านเศรษฐกิจ

จากขอบเขตที่เป็นเนื้อหาการศึกษาดังกล่าว จะมุ่งทำการศึกษาถึง รูปแบบองค์ประกอบ และโครงสร้างของอุตสาหกรรมหลักในเขตพระโขนง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกทำเลที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ตลอดจนเสนอแนะแนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมให้เหมาะสมกับสภาพการใช้ที่ดินในเขตพระโขนง

1.4 วิธีดำเนินการศึกษา

1. ศึกษางานวิจัย ทฤษฎี แนวความคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับทำเลที่ตั้งอุตสาหกรรมจากเอกสารทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2. รวบรวมข้อมูลด้านทุติยภูมิ (Secondary Data) จากเอกสาร และหน่วยราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ประชากร ตลอดจนจำนวนโรงงานอุตสาหกรรม โดยมีแหล่งข้อมูลจาก

ก. ข้อมูล สถิติ เอกสาร จากหน่วยราชการต่าง ๆ อาทิเช่น

- สำนักงานเขตพระโขนง

- สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- สำนักผังเมือง กรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทย
- กรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม
- ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข. แผนที่ มาตราส่วน 1 : 20,000 จากกรมแผนที่ทหาร กระทรวงกลาโหม

3. ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) จากการบันทึก ตรวจสอบ ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ในพื้นที่ โดยทำการสำรวจพื้นที่ภาคสนาม (Field Survey) สอบถามเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสัมภาษณ์เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรม โดยการออกแบบสอบถาม (Questionnaires)

4. วิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่เกี่ยวข้อง ตามหลักวิชาการทางสถิติและทางผังเมือง

5. เสนอผลงานการศึกษาในรูปลักษณะของการบรรยาย ตาราง แผนภูมิ และแผนที่

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบลักษณะและรูปแบบของอุตสาหกรรมในเขตพระโขนง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนการใช้ที่ดินเพื่อการอุตสาหกรรมในเขตนี้
2. ทราบถึงปัจจัยที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกทำเลที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในเขตพระโขนง
3. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา อาจจะนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผน พัฒนา ปรับปรุงหรือกำหนดรูปแบบอุตสาหกรรมในเขตพระโขนงได้
4. หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง สามารถนำเอาข้อมูลและผลสรุปจากการศึกษาไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้
5. แนวทางการศึกษานี้ อาจเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ศึกษา เพื่อวางแผนด้านอุตสาหกรรมในพื้นที่เขตอื่น ๆ ต่อไป